

մանակ անոնք կեցրոն էին ժամանակի վի-
պաց և թեթեւութեանց:

Բարուց այսքան փոփոխութեանց միջոց՝
զժառղգարար կայսերական ընտանիքն ան-
մասն չէր ի յանցանաց: Նափուէն Գ. որ
ճարտարամտութեամբ կրցեր էր կայսերա-
կան գահը հասնիլ ամենազգի զոհողու-
թեամբք և տառապանօք, փութով տեղիք
տուաւ շողոքորթողաց. հեռացան իրմէն ստոյգ
հանճարք և մատենադիրք և պաշարեցին
զինքը պաշտականք, որոց հետ միայն եղաւ
իւր ընտանի կենակցութիւնը. որով և նուա-
սիւ տացաւ իրեն առանձին կեանքը և վարքը, և
իւր վրայ ամենօրեայ ակննջէ ակննջ պատ-
մուած սիրային գէպեր՝ ստոյգ կամ ոչ, ժո-
կրեալ ընտանիքէն շարքը շարքէն ազգեցութիւնը չէին
կրնար ունենալ: Եւ ինչպէս այլ օրինակ ժո-
ղովուրդ մը չհետաքրքրուի՝ որ ինչո՞ւ կայ-
սրուէին Յուցահանդէսին շքեղ ժամանակ՝
թողու և զայրացած երթայ կամ փախչի
յո՞ւրայթ կողմին:

Եւ սակայն Բարիզու, որով և Գաղղիոյ
բարուց անկման մեծագոյն մաս մ'ալ կը
արուէ կայսրուհւոյն, որ իւր ներքին ամէն
վշտաց մէջ ցըցուց որ թաղուհի մը ըլլալու
յատկութիւնը և լուծիւնը, որ հարկ էր,
չունէր: Վեր ի վերայ կրթութիւն մը առած
էր, և զայն պահեց իւր շքեղութեանց մէջ. կը
սիրէր մեծապէս նորաձեւութիւնը և արուեստը.
կրօնական էր, բայց առանց կրօնագիտու-
թեան, մատենագրութիւն ըսելով ստուել վի-
պասնութիւնը կ'ըմբռնէր, և անոր համար
Վարիէթէյի թատերը լիութեանց անպակաս
հանդիսական, և ջարին ի Բարիզ եկած օր
տոմսակ մը կը զրկէր առ նա Վարիէթէ թա-
տմանին, որ պիտի ներկայացուէր «Գեղե-
ցիկն Հեղինէ»: Ծանրաբարոյ անձինք զար-
մացան ջարին այնպիսի ներկայացման մը
զանուելուն. և ջարն իսկ մեծապէս զարմա-
ցած պիտի ըլլայ իւր հրաբիրուելուն վրայ
հոն. և սակայն կայսրուհին չէր կարող յայլմ
թեթեւութիւն մը գտնել: Կար նաեւ խումբ
մը լրագիրներու շողոքորթող կայսրուհւոյն
ամէն մէկ քայլից և իւր սիրոյն առ տեղա-
ւորան և նորաձեւութիւնս: Մանրամասն կը
նկարագրէին իւր զգեստեղէնքը, իւր նորա-

ձեւութեան օխորժը, նա մանաւանդ կրպա-
կաց պատուհանաց առջեւ կը անսնուէին իւր
ամենազգի լուսանկարք, և երբեմն խան իսկ
զերասանուհեաց պատկերաց քով, սր շատ
անգամ ցաւ կ'ազդէր ծանր խորհողաց:
Կայսրութեան հիմնադիրը և գործիչը կը տես-
նէին այս ամէն բան, և լուծեամբ կը հե-
ծէին, կարող չըլլալով զարման մը տանիլ:
Նա մանաւանդ նոր եկամուտ անձինք փա-
փազելով նախօրեաց ձեռքէն յափշտակել ի-
րենց վարած ազգեցութիւնը, շողոքորթու-
թեան ճամբաներով աւելի փնտարեր կ'ըլ-
լային:

Յուցահանդէսը ցուցուց յաշտ քաղաքագէտ
և խորատես Երոպիոյ՝ որ կար ի Գաղղիա
կայսր մը, բայց կայսրութիւնը լինցած էր:

Հ. ՄԻՆԱՍ Վ. ՆՈՐԻՆԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ 19^{րդ} ԴԱՐՈՒ

ՆԵՐԿԱՅ զործս կը հրատարակենք
իրբեւ ազգային Յիշատակարան 19րդ դարու:

Մեր Աշխատութիւնը պիտի ներկայացնէ
այն ամէն անձնաստիճաններն, որոնք այս
դարուն մէջ թուրքահայոցս մէջ զիրք մը
գրաւեցին ազգային գրական բարեգործական
կամ ո՞ր և է հանրօգուտ կերպով:

Եկեղեցիներու շինութիւնք և վարժարա-
նաց հաստատում, տաղարական արուեստին
յառաջացումը, գրականութեան և Հայ լրա-
դրութեան հաստատումը, Հայ թատրոնը,
Միլիթանթիւններու շրջանը, Աղղ. Սահմա-
նադրութիւնը այս ամէնն ալ՝ այս դարուն
մէջ հաստատուած են և զարգացած:

Ազգին յառաջդիմութիւնը զգալի է երբ
ուզենք բաղդատել 1799ը 1900ին հետ*,
18րդ դարու վերջին, ամբողջ Պոլսոյ մէջ
մէկ վարժարան կրնանք գտնել, 2 հիւան-
դանոց, քիչ թիւով եկեղեցիներ, 2 կամ 3

* Բայց այդ յառաջագիմութիւնը զարուս
մինչեւ կէսն շատ զգալի կ'ըլլայ: Ծ. Խ.

ապարան հազիւ, բնաւ չբաղիր կամ հանդէս, (բաց ի տարեգրութենէն որ կը հրատարակուէր 1799ին Վենետիկի Միփթարեան վանքին մէջ)։ Այն տառն ազգին մէջ գտնուած ուսումնականներն բիշ Լին և տակաւին ազգային յառաջագիմութիւնը որոնքին մէջն էր։

Բայց յառաջագիմելու փափազը կար, հիւսցումով կը ծռենք մեր գլուխը այն վարժականներուն առջեւ, որոնք եռանդ ունէին և աշխատեցան մեր ազգապիկ գրականութիւնը ճոխացնել։

Ահա այդ հարկւրամեայ շրջանն է որ պիտի փորձենք ներկայացնել Բազմավեպի ընթերցողաց, պիտի ջանանք որչափ որ կարելի է խնամքով հրապարակ հանել ներկայ գործս, և ապահով ենք որ մեր ընթերցողներն ալ ներդրամիտ պիտի ըլլան նկատի առնելով գործին բազմակողմանի և դժուարին հանգամանքը։

✱

Ժամանակագրական կարգով չէ որ կը սկսինք, այլ հետզհետէ պիտի ներկայացնենք զանազան հայ անձնաւորութիւններ՝ անխտրաբար ամէն հասարակութիւնէն ըլլայ լուսաւորչական, հոռիմտական թէ բողոքական։

Մենք ամէնը հայ կը նկատենք, կրօնքով տարբեր թէեւ բայց հերիք է որ ամէնն ալ աշխատած են զարգացնելու Հայ լեզուն ու Ազգայնութիւնը։

Աշխարհական եկեղեցականներէն զատ, հետզհետէ պիտի ներկայացնենք նաեւ Վենետիկեան ու Վենետիկեան միաբանութիւնները, հայ բողոքական ազգապետները, Միփթիկէլիական շրջանք, Հայ Գրականութիւնն ու Երաժշտութիւնը, Թատրոնը, Տպագրութիւնը, Լրագրութիւնը, Ազգային բարերարները, անուանի բժիշկները, արուեստագէտները, ճարտարապետները, և այլն։

Ու ներկայացնելու համար մարդը ամբողջապէս, պիտի ջանանք գետեղել իւրաքանչիւր անձի լուսանկարը, կենսագրութիւնը և ձեռագիր ստորագրութիւնը, հանդերձ անտիպ մէկ գրութիւնովը և իրենց հեղինակութեանց ծանօթագրութեամբ։

Կենսագրութիւնները կարճ ու ամփոփ ընել որոշած ենք, նկատելով գործին դժուարու-

թիւնն ու սաստարութիւնը, սակայն նշանակած ենք անուններն այն թերթերէն, զորքէն և կամ յիշատակարաններուն, որոնցմէ օգտուած ենք կենսագրութիւնները պատրաստած տառններս։

Անոնք որ կը փափագին մեր ներկայացուցած անձերուն վրայ մանրամասն և ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ րնել, կրնան օգտուիլ այդ աղբիւրներէն, մեր նպատակը եղած է մարդը ներկայացնել իւր զինաւոր զիծերուն մէջ, միացնելով անոր իր լուսանկարը, իր հոգիին պատկերը՝ զիրը իրաւէ որ երբեմն մանրամասնութեանց մէջ մոտո՞ծ ենք, միացնելով կենսագրութիւններուն կարեւոր ցուցակներ՝ ազգ. հաստատութեանց, վիճակագրութիւններ, և այլն, և այլն։

✱

Հոկտեմբեր մեր յամառ աշխատութեան կարգ մը աճեաւորութեանց լուսանկարները չը կրցանք գտնել՝ այն տառնները լուսանկարի չգոյութեան պատճառով, թէեւ ոմանք գծուած պատկերներէ լուսանկարել տուինք, այսու հանդերձ կը փնտռենք տակաւին և մտած ենք թէ պատ. հասարակութիւնը մեզ պիտի աջակցի մտպեալ պատկերներ մեզ յանձնելով, որոնց բիշէն պատրաստուելէն ետք, անվթար կերպով յետս վերադարձնել կը խոստանանք։

Աւաղ որ հրեկները մոխիր գործուցած են շատ մը կարեւոր նամակներ ու ձեռագրեր, որոնցմէ չկրցանք գտնել քանիննոր ձեռագրերն, թէեւ յարմար ենք մեր աշխատութեան մէջ և միշտ պրպտող ու հետաքրքիր։

Վերջապէս պիտի ջանանք պատկերացնել անցնող դարը և մտած ենք որ նկատի առնուելով դժուարութիւնները, շատ արհամարհաւ չպիտի ըլլան մեր ընթերցողները, քանի որ գործին ընթացքին մէջ պիտի տեսնեն որ ինչ աղբիւրներու զիմած ենք, և շատ անգամ ալ հակառակ մեր ջանքին չենք կրցած աչքի առնել ունենալ այդ թերթերն և կամ գրքերն։

Ռուսահայերն ու Արտասահմանի հայերն չենք առած գործոյս մէջ, մեր շրջանակէն զուրտ նկատելով։